



สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ทฤษฎีสวัสดิการสังคม Social Welfare Theory



ศาสตราจารย์ ดร.พงษ์เทพ สันติกุล

พงษ์เทพ สันติกุล.

ทฤษฎีสวัสดิการสังคม = Social Welfare Theory.

1. สังคมสงเคราะห์โดยรัฐ. 2. นโยบายสังคม.

HV31

ISBN 978-616-602-099-1

ISBN (ebook) 978-616-602-106-6

ลิขสิทธิ์ของศาสตราจารย์ ดร.พงษ์เทพ สันติกุล

สงวนลิขสิทธิ์

ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 1 เดือนพฤษภาคม 2567

จำนวน 50 เล่ม (ฉบับพิมพ์เพิ่ม)

ฉบับอิเล็กทรอนิกส์ (ebook) พฤษภาคม 2567

จัดพิมพ์และจัดจำหน่ายโดยสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต

99 หมู่ 18 อาคารโรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ชั้น 2 ห้อง 205

ตำบลคลองหนึ่ง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี 12121

โทร. 085-112-6081, 085-112-6968

<http://thammasatpress.tu.ac.th>, e-mail: unipress@tu.ac.th

พิมพ์ที่โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ภาพปก: <https://www.freepik.com/>

พิมพ์ครั้งที่ 1 เดือนพฤษภาคม 2567 จำนวน 30 เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ 1 เดือนพฤษภาคม 2567 จำนวน 50 เล่ม (ฉบับพิมพ์เพิ่ม)

ราคาเล่มละ 210.- บาท

ประเภท

วิธีการใช้งาน

คำแนะนำในการใช้หรือการเก็บรักษา

คำเตือน/ข้อห้ามใช้/ข้อควรระวัง

วันเดือนปีที่หมดอายุ

หนังสือ

ใช้เพื่ออ่าน

ควรเก็บในที่พ้นแสงแดด ควรเก็บในที่แห้ง

ห้ามวางไว้ใกล้ไฟ/ห้ามเปียกน้ำ

พ.ศ. 2573

สารบัญ

คำนิยาม ศาสตราจารย์ศศิพัฒน์ ยอดเพชร	(11)
คำนิยาม ศาสตราจารย์ ดร.กิตติพัฒน์ นนทปัทมະดุลย์	(12)
คำนำ	(13)
บทที่ 1 บทนำ	1
ทฤษฎี	1
ทฤษฎีสวัสดิการสังคม	3
ข้อจำกัดของทฤษฎี	5
สรุปท้ายบท	10
คำถามท้ายบท	11
บทที่ 2 ทฤษฎีสวัสดิการสังคมของเซอร์วิลเลียม เบเวอร์ริดจ์:	
สวัสดิการสังคมเพื่อต่อสู้ความชั่วร้าย 5 ประการ	13
ความนำ	13
สวัสดิการสังคมของประเทศไทยก่อนรายงานเบเวอร์ริดจ์	14
รายงานเบเวอร์ริดจ์ (Beveridge Report)	16
ความชั่วร้าย 5 ประการในสังคมอังกฤษ	20
ความต้องการ	21
ความเกียจคร้าน	22
ความไม่รู้	22
ความสกปรก	22
ความเจ็บป่วย	22
นโยบายสังคมของเซอร์วิลเลียม เฮนรี เบเวอร์ริดจ์	24
หลักการพื้นฐาน 3 ประการจากรายงานเบเวอร์ริดจ์	24
การจำแนกประเภทของประชาชนอังกฤษ	25
ผลของรายงานเบเวอร์ริดจ์	27
สรุปท้ายบท	28
คำถามท้ายบท	32

บทที่ 3 ทฤษฎีสวัสดิการสังคมของจอห์น เมย์นาร์ด เคนส์:

สวัสดิการสังคมโดยการแทรกแซงของรัฐ	34
ความนำ	34
เศรษฐศาสตร์แบบเคนส์	35
อิทธิพลของแนวคิดเศรษฐศาสตร์แบบเคนส์ต่อรัฐสวัสดิการและนโยบายสังคม	38
โครงการ New Deal ตัวอย่างการนำแนวคิดเศรษฐศาสตร์ของเคนส์ไปสู่การปฏิบัติ	41
แนวคิดเศรษฐศาสตร์แบบเคนส์กับสวัสดิการสังคมด้านแรงงาน	43
สรุปท้ายบท	48
คำถามท้ายบท	50

บทที่ 4 ทฤษฎีสวัสดิการสังคมของที เอช มาร์แชล: ทฤษฎีความเป็นพลเมือง

ความนำ	52
สวัสดิการสังคมหลังสงคราม	61
วัตถุประสงค์ของสวัสดิการสังคม	62
วัตถุประสงค์ที่ 1 การลดความยากจน	63
วัตถุประสงค์ที่ 2 สร้างสวัสดิการสูงสุด	64
วัตถุประสงค์ที่ 3 การแสวงหาความเท่าเทียม	64
การมีส่วนร่วมในสวัสดิการสังคม	65
การบูรณาการ	66
สรุปท้ายบท	68
คำถามท้ายบท	73

บทที่ 5 ทฤษฎีสวัสดิการสังคมของริชาร์ด ทักมัสส์: ทฤษฎีการจำแนกสวัสดิการสังคม

ความนำ	76
นโยบายสังคมและสวัสดิการสังคม	78
รูปแบบของนโยบายสังคมและสวัสดิการสังคม	80
สวัสดิการสังคมรูปแบบ A หรือสวัสดิการสังคมส่วนที่เหลือ	80
สวัสดิการสังคมรูปแบบ B หรือสวัสดิการสังคมผลสัมฤทธิ์ทางอุตสาหกรรม	81
สวัสดิการสังคมรูปแบบ C หรือสวัสดิการสังคมสังคมเชิงสถาบัน	81
ความสัมพันธ์แบบของขวัญ	82
สวัสดิการสังคมแบบเลือกสรรและสวัสดิการสังคมแบบทั่วถึง	84

สรุปท้ายบท	86
คำถามท้ายบท	92

บทที่ 6 ทฤษฎีสวัสดิการสังคมของก๊อตตา เอสปีง-แอนเดอเซน:

Three Worlds of Welfare Capitalism	94
ความนำ	94
แนวคิดพื้นฐานในการจำแนกประเภทรัฐสวัสดิการของก๊อตตา เอสปีง แอนเดอเซน	95
สวัสดิการสังคมในสังคมหลังอุตสาหกรรม: การทำให้สวัสดิการสังคมเป็นสินค้า	96
การลดความเป็นสินค้าของแรงงาน	99
การสร้างชั้นทางสังคมโดยสวัสดิการสังคม	103
ประเภทชั้นทางสังคมที่เกิดจากสวัสดิการสังคม	104
ชั้นทางสังคมในสวัสดิการสังคมแบบอนุรักษ์นิยม	104
ชั้นทางสังคมในสวัสดิการสังคมแบบเสรีนิยม	105
ชั้นทางสังคมในสวัสดิการสังคมแบบสังคมนิยม	106
สรุปท้ายบท	107
คำถามท้ายบท	111

บทที่ 7 ทฤษฎีสวัสดิการสังคมของพอล สปิกเกอร์: ทฤษฎีทั่วไปของรัฐสวัสดิการ

ความนำ	113
ปัจจัยพื้นฐานของรัฐสวัสดิการ	114
บุคคลและความสัมพันธ์ทางสังคม	115
การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน	116
กลุ่มทางสังคม	118
ความเอื้ออาทร	121
การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน	122
บรรทัดฐานทางศีลธรรม	124
บทบาทของรัฐในการส่งเสริมสวัสดิการสังคม	125
สรุปท้ายบท	127
คำถามท้ายบท	129

บทที่ 8 บทสรุป: ทฤษฎีสวัสดิการสังคม	131
สวัสดิการสังคมมีที่มาจากการช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างคนในสังคม	132
สวัสดิการสังคมสมัยใหม่เริ่มต้นโดยรัฐ	132
สวัสดิการสังคมมีที่มาจากการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจและสังคม	133
การจัดระบบสวัสดิการสังคม	133
สวัสดิการสังคมเพื่อรับมือกับวิกฤต	134
สวัสดิการสังคมเกี่ยวข้องกับสิทธิของพลเมือง	135
สวัสดิการเป็นหน้าที่ของทุกคนในสังคม	135
การปฏิเสธรากเหง้าและการทำให้สวัสดิการสังคมเป็นสินค้า	137
สรุปส่งท้าย	137
คำถามท้ายบท	139
 บรรณานุกรม	 141
 ดัชนีคำ	 147

ทางศีลธรรม (Moral Vice) ซึ่งเซอร์เบเวอร์ริดจ์เชื่อว่าการว่างงานไม่ใช่ความผิดของบุคคลหากแต่เป็นการว่างงานจากสาเหตุอื่นๆ¹ ซึ่งเป็นภารกิจของรัฐในการแก้ไข (Benasse, 2010, pp. 1-2)

สวัสดิการสังคมของประเทศอังกฤษก่อนรายงานเบเวอร์ริดจ์

สวัสดิการสังคมเกิดขึ้นและฝังรากลึกในประเทศอังกฤษมาเป็นเวลายาวนาน ภายใต้พื้นฐานแนวคิดความเมตตาการุณาและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยความเมตตาการุณาเป็นแนวคิดการช่วยเหลือของผู้ที่มีฐานะดีกว่าต่อผู้ที่ด้อยกว่าด้วยเหตุผลความสงสาร ส่วนการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นแนวคิดการให้ความช่วยเหลือผู้อื่นในฐานะคนในสังคมเดียวกันที่มีหน้าที่ต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เมื่อมีผู้ได้รับความเดือดร้อนและต้องการความช่วยเหลือ โดยหวังว่าหากตนเองได้รับความเดือดร้อนก็จะได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่นเช่นกัน (Owen, 1943, p. 744)

สวัสดิการสังคมของประเทศอังกฤษที่ดำเนินงานโดยรัฐเข้ามาแทนที่สวัสดิการสังคมที่เกิดจากความเมตตาการุณาที่มาจากการบริจาคขององค์กรการกุศลและองค์กรศาสนาหรือการให้ทาน ซึ่งลดจำนวนลงอย่างมีนัยสำคัญในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 15 และ 16 สืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตและระบบเศรษฐกิจ จากเศรษฐกิจชุมชนฐานรากมาเป็นเศรษฐกิจเสรีนิยมที่ให้ความสำคัญกับเสรีภาพของปัจเจกบุคคล เกิดระบบการล้อมรั้วแสดงกรรมสิทธิ์ในที่ดินทำกิน เกิดอุตสาหกรรมและการค้าขึ้นในเมืองใหญ่ทำให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นของแรงงานจากเขตชนบทเข้ามาทำงานในเมือง สร้างปัญหาสังคมและความทุกข์ยาก แก่ผู้เกี่ยวข้องจนองค์กรการกุศลและองค์กรศาสนาที่เคยเป็นผู้จัดสวัสดิการสังคมแก่ผู้ประสบปัญหาทางสังคม ไม่สามารถรับมือกับปัญหาที่ถาโถมเข้ามาได้

ประเทศอังกฤษตรากฎหมายความยากจน² (Poor Law) ขึ้นเพื่อสร้างระบบการจัดสวัสดิการสังคมโดยรัฐของประเทศอังกฤษเป็นเวลานานกว่า 200 ปี เป็นการจัดสวัสดิการสังคมที่

¹เซอร์เบเวอร์ริดจ์เชื่อว่าการว่างงานมีสาเหตุสำคัญ 3 ประการคือ 1) การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่แรงงานไม่สามารถเรียนรู้ได้ทันรวมทั้งการใช้เครื่องจักรทดแทนแรงงานมนุษย์ 2) การว่างงานตามฤดูกาล โดยเฉพาะอุตสาหกรรมการเกษตรหรืออุตสาหกรรมที่ต้องใช้สินค้าทางการเกษตรเป็นวัตถุดิบ และ 3) ขาดการสื่อสารที่ดีระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง

²“กฎหมายความยากจน” (Poor Law) ถูกตราขึ้นใช้ในประเทศอังกฤษเพื่อกำหนดแนวทางการจัดการกับปัญหาคนยากจนและขอทานในสังคมอังกฤษขณะนั้น กฎหมายความยากจนสามารถจำแนกออกเป็น 2 สมัย คือ กฎหมายความยากจนที่ตราขึ้นในสมัยพระนางเจ้า Elizabeth และ กฎหมายความยากจนใหม่ที่ตราขึ้นในปี ค.ศ. 1834 กฎหมายความยากจนจึงถือเป็นกฎหมายสวัสดิการฉบับแรกของโลกที่ถูกใช้เป็นบทเรียนและแนวทางการดำเนินงานด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ของประเทศต่างๆ ทั่วโลก (พงษ์เทพ สันติกุล, 2560, น. 43-44)

ในปี ค.ศ. 1942 เซอร์เบเวริดจ์ (Beveridge, 1942) นำเสนอรายงานเบเวริดจ์เป็นแผนการพัฒนาระบบสวัสดิการสังคมของประเทศอังกฤษ 3 แนวทาง คือ 1) การจ่ายเงินสงเคราะห์ครอบครัว (Family Allowance) 2) การสาธารณสุขครอบคลุมครบวงจร (Comprehensive Healthcare) และ 3) การจ้างงานเต็มที่ (Full Employment) รวมทั้งการจัดสวัสดิการสำหรับแรงงาน เช่น ประโยชน์ทดแทนการว่างงาน เกษียณอายุ ฯลฯ โดยแรงงานมีส่วนร่วมจ่ายเงินสมทบ

เคนส์สนับสนุนแนวคิดการจัดสวัสดิการสังคมของเซอร์เบเวริดจ์ โดยเฉพาะนโยบายการจ้างงานเต็มที่ ในขณะที่เซอร์เบเวริดจ์เองก็สนับสนุนแนวคิดของเคนส์เช่นกัน ต่อมาแนวคิดทั้งสองได้นำไปเป็นแนวทางการตราพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการสังคมของประเทศไทย โดยเคนส์จัดทำแนวทางการใช้จ่ายงบประมาณสวัสดิการสังคมให้มีประสิทธิภาพ การออกพันธบัตรของรัฐบาลอังกฤษเพื่อระดมทุนสำหรับการจัดสวัสดิการสังคม แม้ว่าเคนส์สนับสนุนให้รัฐเป็นกลไกหลักในการจัดสวัสดิการสังคม แต่เคนส์ก็ไม่ละเลยการทำงานของระบบตลาด เช่น เสนอให้รัฐบาลที่นำแนวคิดของตนไปใช้ให้ป้องกันระบบประกันภัยของภาคธุรกิจเอกชนล้มเนื่องจากเกิดขึ้นของประกันของภาครัฐ รวมทั้งไม่ละเลยกลุ่มเป้าหมายที่เป็นคนยากจนทั้งที่มีงานทำและตกงาน (Townsend, 2004, p. 40)

โครงการ New Deal ตัวอย่างการนำแนวคิดเศรษฐศาสตร์ของเคนส์ไปสู่การปฏิบัติ

ในทัศนะของเคนส์นโยบายการเงิน (Financial Policy) ควรเป็นเครื่องมือสนับสนุนแทนการเป็นเครื่องมือควบคุมระบบเศรษฐกิจและสวัสดิการสังคมของรัฐ ดังนั้นรัฐควรมีนโยบายกำกับระบบการเงินโดยมีเป้าหมายเพื่อลดความไม่แน่นอนทางสังคม ซึ่งแตกต่างไปจากแนวคิดเสรีนิยม (Russell, 2008, p. 1) แนวคิดทางการเงินของเคนส์ได้รับการยอมรับและต่อมากลายเป็นนโยบายการเงินของข้อตกลงเบรตตันวูดส์ (Bretton Woods) และถูกนำไปใช้ในประเทศต่างๆ อย่างแพร่หลาย

ประธานาธิบดีแฟรงคลิน ดี รูสเวลต์ (Franklin D. Roosevelt ค.ศ. 1882-1945) เข้ารับตำแหน่งในปี ค.ศ. 1933 เป็นช่วงเวลาที่สหรัฐอเมริกาตกอยู่ในสถานการณ์วิกฤตเศรษฐกิจที่เริ่มต้นในปี ค.ศ. 1929 เป็นวิกฤตครั้งใหญ่ที่สุดที่สหรัฐอเมริกาเคยประสบมาก่อน ประมาณการว่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ (Gross Domestic Product: GDP) ลดลงมากกว่าร้อยละ 50 ส่งผลให้การจ้างงานในประเทศลดลงมากกว่าร้อยละ 50 มีผู้ตกงานประมาณ 15 ล้านคน สถานการณ์วิกฤตเศรษฐกิจครั้งนี้ถูกเรียกว่า “มหาวิกฤตเศรษฐกิจ” (Great Depression) (Edward, 2018, p.3) ผลกระทบจากวิกฤตครั้งนั้นส่งผลด้านลบต่อคุณภาพชีวิตของคนอเมริกันเป็นอย่างมาก

การมีส่วนร่วมในสวัสดิการสังคม

หลังสงครามโลกยุติมาร์แชลล์สังเกตเห็นว่าสถาบันทางสังคมที่ยังคงดำรงอยู่และมีบทบาทต่อคนอังกฤษในขณะนั้นมีอยู่ 2 สถาบัน คือ รัฐและชุมชน พร้อมกับการเริ่มต้นเปลี่ยนแปลงสังคมไปสู่การปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย และความเป็นรัฐสวัสดิการ ในทัศนะของมาร์แชลล์แล้วสวัสดิการสังคมไม่สามารถทำได้โดยรัฐเพียงลำพัง หากแต่ต้องอาศัยความร่วมมือจากสถาบันอื่นๆ ซึ่งมาร์แชลล์เห็นว่าสวัสดิการสังคมที่ดีจะเกิดขึ้นจากความร่วมมือของรัฐ อาสาสมัคร และชุมชน ภายใต้ความเชื่อว่า “สวัสดิการสังคมโดยชุมชนเพื่อชุมชน ไม่ใช่โดยคนรวยเพื่อคนจน” (Moses, 2019, p. 173)

การมีส่วนร่วมของพลเมืองในทฤษฎีความเป็นพลเมือง หมายถึงการมีส่วนร่วมในความหมายกว้างของกลุ่มทางสังคมต่างๆ เช่น นักวิชาการ ผู้ปฏิบัติ พลเมือง ฯลฯ

การกระจายอำนาจจากรัฐส่วนกลางไปยังส่วนภูมิภาคและชุมชนจะเป็นเครื่องมือป้องกันผลกระทบด้านลบจากการขยายตัวอย่างรวดเร็วของระบบตลาดและเสรีนิยมได้ สวัสดิการสังคมที่ผูกขาดโดยรัฐบาลส่วนกลางไม่สามารถตอบสนองครอบคลุมความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น สวัสดิการสังคมด้านสุขภาพ การศึกษา การต่อสู้ความยากจน ฯลฯ เนื่องจากปัญหาและความต้องการรวมทั้งบริบทของแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกันออกไป ดังนั้น การกระจายอำนาจไปยังส่วนท้องถิ่นช่วยให้การจัดการสวัสดิการสังคมเหล่านี้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้บริการและบริบททางสังคมได้มากยิ่งขึ้น

มาร์แชลล์พบว่าสวัสดิการสังคมด้านสุขภาพของประเทศเยอรมันและฝรั่งเศสมีทั้งการกระจายอำนาจแก่รัฐบาลส่วนท้องถิ่นและเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดบริการ สร้างประโยชน์แก่พลเมืองผู้ใช้บริการได้มากกว่าประเทศอังกฤษที่ผูกขาดการบริหารจัดการสวัสดิการสังคมไว้ที่ส่วนกลางอย่างเข้มงวด (Marshall, 1970, pp. 180-181)

ผู้ปฏิบัติงานเป็นส่วนหนึ่งของระบบการให้บริการของสวัสดิการสังคม เช่น แพทย์ พยาบาล นักสังคมสงเคราะห์ ฯลฯ ผู้ปฏิบัติงานเหล่านี้ต้องได้รับการฝึกฝนการปฏิบัติงานตามวิชาชีพของตน การปฏิบัติงานตามหน้าที่โดยยึดหลักจรรยาบรรณวิชาชีพ รวมทั้งมีจรรยาบรรณวิชาชีพเป็นแนวปฏิบัติ การมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติงานคือ การปฏิบัติหน้าที่ตามความรับผิดชอบโดยยึดหลักวิชาชีพ และการเห็นแก่ประโยชน์ผู้ให้บริการเป็นสำคัญ

นักวิชาการมีส่วนร่วมในสวัสดิการสังคมของรัฐผ่านการศึกษาวิจัย รายงานการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับระบบสวัสดิการสังคม ทั้งนักวิชาการในหน่วยงานรัฐ สถาบันการศึกษา หรือเอกชน เป็นข้อมูลสำคัญที่เชื่อถือได้สำหรับการนำไปเป็นข้อมูลพัฒนาและปรับปรุงการดำเนินงาน รวมถึงการกำหนดนโยบายสวัสดิการสังคมใหม่ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่ยังไม่ได้

ดังนั้นแนวคิดทุนนิยมเสรีเชื่อว่าระบบตลาดเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพในการจัดสรรทรัพยากรมากที่สุด และอำนวยความสะดวกในการเลือกแก่นมนุษย์มากที่สุด สอดคล้องเหมาะสมกับหลักการพึ่งตนเองและหลักความอดสาหัสของบุคคล กล่าวคือ ยิ่งบุคคลที่มีความอดสาหัสในการประกอบสัมมาชีพมากเพียงใด ก็จะมีโอกาสในการเลือกบริโภคสินค้าและบริการที่ดีและมีราคาสูงขึ้นได้มากเท่านั้น รัฐไม่ควรเข้ามาแทรกแซงกลไกตลาด เพราะเป็นการลดทอนสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ควรทำหน้าที่เพียงรักษากติกาการแข่งขันอย่างเสรีของตลาด และให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองและครอบครัวก็ไม่สามารถช่วยเหลือได้ ด้วยสวัสดิการสังคมแบบมุ่งเป้า (Targeted Social Welfare) สำหรับบุคคลที่ผ่านการตรวจสอบแล้วว่ามีจำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือเท่านั้น

ในขณะที่นักวิชาการสายสังคมนิยมเห็นว่าการทำให้แรงงานกลายเป็นสินค้าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสร้างความแปลกแยก (Alienation) และการสร้างชั้นทางสังคม การกลายเป็นสินค้าทำให้แรงงานไม่สามารถกำหนดผลตอบแทนจากการทำงานของตนเองได้ และถูกนายจ้างควบคุมได้โดยง่ายเพราะนายจ้างมีอำนาจต่อรองมากกว่า นอกจากนั้นการทำให้แรงงานกลายเป็นสินค้ายังเป็นอุปสรรคต่อการรวมตัวเป็นสหภาพเพื่อสร้างอำนาจต่อรองของแรงงานอีกด้วย

การลดความเป็นสินค้าของแรงงาน (De-commodification)

การลดความเป็นสินค้าของแรงงาน (De-commodification) เพื่อปลดปล่อยให้แรงงานเป็นอิสระไม่จำเป็นต้องพึ่งพิงตลาดเป็นเป้าหมายสำหรับการเรียกร้องและการเคลื่อนไหวของกระบวนการแรงงาน ภายใต้เงื่อนไข 2 ประการคือ 1) การรับรองสิทธิทางสังคมของแรงงานที่จะได้รับสวัสดิการสังคมอย่างทั่วถึง และ 2) ยกระดับการจ้างงานจากระดับชนชั้นกรรมาชีพให้สูงขึ้นและปรับปรุงค่าจ้างแรงงานให้เพียงพอต่อการดำเนินชีวิตเช่นเดียวกับกลุ่มคนอื่นๆ ในสังคมเดียวกัน

การลดความเป็นสินค้าของสวัสดิการไม่สามารถพิจารณาแต่เพียงความมากน้อยของงบประมาณที่รัฐจัดสรรเพื่อการจัดสวัสดิการสังคมแก่ประชาชนเท่านั้น เอสปิง-แอนเดอร์เซนชี้ให้เห็นถึงปัจจัยสำหรับการพิจารณาระบบความเป็นสินค้าของสวัสดิการสังคม ได้แก่ (Esping-Andersen, 1990, p. 47)

- 1) การเข้าถึงสวัสดิการสังคม ระบบสวัสดิการสังคมที่มีความง่ายในการเข้าถึงมากเท่าไร การลดความเป็นสินค้าก็จะมากขึ้นเท่านั้น โดยการเข้าถึงสิทธิสวัสดิการสังคมนั้นต้องขึ้นอยู่กับ (1) ระยะเวลาการทำงานที่ผ่านมา (2) ความสามารถในการทำงาน และ (3) การจ่ายสมทบให้น้อยที่สุด นอกจากการเข้าถึงแล้วการออกจากระบบสวัสดิการสังคมต้องยาก กล่าวคือ ผู้รับประโยชน์สวัสดิการสังคมจะได้รับประโยชน์นั้นจนกว่าจะสามารถแก้ปัญหาที่เผชิญอยู่ได้แล้ว เช่น แรงงานจะได้รับประโยชน์ทดแทนการว่างงานไปจนกว่าจะหางานใหม่หรือกลับเข้าสู่การทำงานเดิมได้

เท่านั้น ยังถูกเผยแพร่และนำไปใช้ในประเทศต่างๆ ทั่วโลก เช่นเดียวกับทฤษฎีสวัสดิการสังคม นักวิชาการที่นำเสนอในหนังสือเล่มนี้

สวัสดิการสังคมเพื่อรับมือกับวิกฤต

จุดเริ่มต้นของทฤษฎีสวัสดิการสมัยใหม่ที่มีรัฐเป็นกลไกหลัก ส่วนใหญ่เกิดขึ้นภายหลังวิกฤตการณ์ทางสังคมที่สร้างอุปสรรคต่อการดำเนินชีวิตของบุคคล เช่น ทฤษฎีสวัสดิการสังคมที่นำเสนอโดยเซอร์เบเวอร์ริดจ์ต่อรัฐบาลอังกฤษเป็นช่วงเวลาภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติ และเป็นช่วงเวลาการบูรณะประเทศที่เป็นผลจากภัยสงคราม ซึ่งประเทศอังกฤษเป็นประเทศหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากภัยสงครามอย่างหนัก

การนำเสนอให้รัฐบาลทำหน้าที่เป็นผู้จ้างงานเพื่อลดอัตราการว่างที่นำเสนอโดยเซอร์เบเวอร์ริดจ์ และเซอร์จอห์น เมย์นาร์ด เคนส์ เกิดขึ้นในช่วงเวลาเดียว โดยให้คำอธิบายว่า ในสถานการณ์วิกฤตเศรษฐกิจที่ทำให้อำนาจซื้อของประชาชนลดลง เป็นผลสืบเนื่องไปสู่การลดการจ้างงานของภาคเอกชน รัฐต้องทำหน้าที่เป็นผู้จ้างงานแทนภาคเอกชน เพื่อให้แรงงานที่ว่างงานมีงานทำเพิ่มมากขึ้น และมีกำลังซื้อเพิ่มขึ้น ทำให้ภาคเอกชนต้องจ้างแรงงานเพิ่มเพื่อผลิตสินค้าและบริการเพื่อรองรับการเพิ่มขึ้นของกำลังซื้อ อันนำมาสู่ทฤษฎีสวัสดิการสังคมแบบเคนส์ที่มอบหมายให้เป็นกลไกหลักในการแทรกแซงระบบเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของประชาชนเพื่อลดผลกระทบจากระบบตลาดและสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีแก่ประชาชนนั่นเอง

ในช่วงเวลาใกล้เคียงกันนั้นเอง สวัสดิการสังคมถูกยกระดับให้เป็นสิทธิพลเมือง (Citizenship) (Marshall, 1950) และเป็นภารกิจของรัฐในการสร้างสิทธิทางสังคม (Social Rights) เพื่อสร้างความเป็นธรรมทางสังคมแก่พลเมืองอย่างเท่าเทียม

แนวทางการแทรกแซงขนาดใหญ่โดยรัฐในทางเศรษฐกิจและสังคมกลายเป็นเครื่องมือสร้างความมั่นคงทางสังคมแก่ประชาชนในยามที่ประเทศเผชิญกับวิกฤตทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม หรือด้านสุขภาพ เช่น ทุกประเทศทั่วโลกต้องเผชิญกับวิกฤตโรคระบาดที่เกิดจากเชื้อไวรัส COVID 19 ตั้งแต่ปลายปี ค.ศ. 2019 ทำให้รัฐบาลทุกประเทศต้องเข้ามาแก้ปัญหาโดยการแทรกแซงด้านเศรษฐกิจ เช่น การให้ประชาชนหยุดทำกิจกรรมด้านเศรษฐกิจและสังคมที่จะสร้างโอกาสการแพร่กระจายของเชื้อโรค การช่วยเหลือด้านการเงิน การรักษาพยาบาล ฯลฯ จำนวนมากอย่างที่เคยปรากฏมาก่อนเนื่องจากภาคส่วนอื่นๆ ในสังคมไม่สามารถแก้ปัญหาดังกล่าวได้โดยลำพัง

ทฤษฎีสวัสดิการสังคม

ทฤษฎีสวัสดิการสังคมเป็นการจัดระบบความคิดที่นักวิชาการนำเสนอเพื่อแก้ปัญหาที่สังคมเผชิญอยู่ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง การทำความเข้าใจทฤษฎีสวัสดิการสังคมจึงต้องมีความเข้าใจบริบทและปัญหาทางสังคม ณ ช่วงเวลาที่ทฤษฎีถูกพัฒนาขึ้น หนังสือเล่มนี้จึงให้ความสำคัญพร้อมนำเสนอบริบททางสังคมอันเป็นที่มาของทฤษฎีนั้นๆ

กาลเวลาอาจทำลายบางสิ่งบางอย่าง แต่สำหรับทฤษฎีแล้วกาลเวลากลับเป็นเครื่องมือพิสูจน์ความแกร่งของทฤษฎี เพราะทฤษฎีที่สามารถผ่านการทดสอบของกาลเวลาโดยไม่ถูกยกเลิกโดยทฤษฎีใหม่ ย่อมแสดงถึงความสามารถในการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมที่ทฤษฎีมุ่งหมายได้ แต่อย่างไรก็ตามด้วยข้อจำกัดของการพัฒนาที่ขึ้นอยู่กับบริบททางสังคม การนำมาใช้จึงจำเป็นต้องปรับประยุกต์ให้เหมาะสมกับบริบททางสังคมที่เป็นปัจจุบัน การนำทฤษฎีมาใช้จึงจะเกิดประโยชน์สูงสุด

ศาสตราจารย์ ดร.พงษ์เทพ สันติกุล

- สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ดุสิตบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- เศรษฐศาสตร์มหบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์ธุรกิจ) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- บริหารธุรกิจบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง) มหาวิทยาลัยเกริก

ปัจจุบันดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์ประจำภาควิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ISBN 978-616-602-099-1



9 786166 020991

ราคา 210 บาท

หมวดสังคมสงเคราะห์ศาสตร์

<http://thammasatpress.tu.ac.th>